

Zeeland werkt met boeren aan een oplossing!

Voor landbouw én natuur....

Aandachtsvelden en sporen voor een Zeeuwse uitvoeringsagenda voor de toekomst van het landelijk gebied

Titel ontleend aan meerjarenplan 2020 ZLTO: Boeren hebben een oplossing!

Met boeren werken aan een oplossing!

Voor de landbouw....

De Zeeuwse landbouw staat voor grote uitdagingen. De sector loopt steeds vaker tegen grenzen aan. Tekorten (en overschotten) aan zoet water, achteruitgang bodemvruchtbaarheid, de waterkwaliteit, achteruitgang biodiversiteit etc. zijn de (on)zichtbare bijkomstigheden van de verdergaande intensivering en schaalvergroting in de landbouw.

De toegenomen afhankelijkheid van verwerkende en toeleverende bedrijven, in het verleden gemaakte keuzes en regelgeving hebben de ruimte om te ondernemen voor de boer behoorlijk versmald. De mate van financiering en bestaande contracten met leveranciers en banken maken dat doorgaan op het reeds ingeslagen pad van intensivering en schaalvergroting vaak de enige mogelijkheid lijkt.

De prijs van ons voedsel wordt daarmee (indirect) steeds hoger, terwijl van de boer wordt verwacht dat hij een kwalitatief hoogwaardig product blijft leveren tegen een acceptabele (lage) prijs.

Boeren zullen deze verwachting alleen kunnen invullen wanneer de balans tussen te maken kosten en opbrengsten ook op langere termijn positief uitvalt.

Alle betrokken partijen in Zeeland willen dan ook: *met boeren werken aan een oplossing!*

Een oplossing waarbij we werk maken van de transitie naar een meer duurzame landbouw in Zeeland. Enerzijds om zo een betere prijs te kunnen realiseren voor een (beter) product. Anderzijds door de natuurlijke omgeving weer meer als uitgangspunt te nemen in het productieproces om zo een kostenbesparing te kunnen realiseren binnen de bedrijfsvoering, maar bijvoorbeeld ook om beter te kunnen anticiperen op de verandering van het klimaat.

Belangrijke aandachtsvelden hierbij het verdienmodel van de boer, de positie van de boer binnen de keten, de bodem(vruchtbaarheid), beheer (zoet) water, landschap en biodiversiteit.

Voor de natuur...

Sinds de jaren negentig wordt in Zeeland hard gewerkt aan de realisatie van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ) als onderdeel van het landelijke natuurnetwerk. Samen met het beheer van de Natura 2000 gebieden vormt de verdere ontwikkeling en het beheer van dit Natuurnetwerk de belangrijkste opgave waarmee invulling wordt gegeven aan het 'Natuurpact'. Uit een recente evaluatie van het Planbureau voor de leefomgeving komt naar voren dat met alleen het afronden van deze opgave niet wordt voorzien in de beoogde doelstelling (het doelbereik voor landnatuur op basis van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)) .

Hoewel verdere afronding van de opgave, in combinatie met het realiseren van doelstellingen uit de Kaderrichtlijn Water en het (inter)nationale stikstofbeleid (Programmatische Aanpak Stikstof_PAS), zeker bijdraagt in het vergroten van het doelbereik zal naar verwachting niet meer dan 65% van het beoogde doel gerealiseerd kunnen worden.

Voor het realiseren van de resterende 35% ligt er een belangrijke opgave buiten de (beschermde) brongebieden (NNZ en N2000) in het agrarisch cultuurlandschap.

Alle betrokken partijen in Zeeland willen dan ook: *met boeren werken aan een oplossing!*

Een oplossing waarbij dus niet alleen wordt ingezet op het verder afronden van het Natuurnetwerk Zeeland. Naast het realiseren van de taakstelling voor de resterende hectares zal ook nadrukkelijker samen met de landbouw gezocht worden naar nieuwe creatieve oplossingen die bijdragen aan het vergroten van het doelbereik voor landnatuur (VHR) .

Creatieve oplossingen die bijdragen aan een transitie naar een meer duurzame landbouw in Zeeland.

Oplossingen die voortkomen uit bijvoorbeeld het stimuleren van kringlopen in de landbouw of het ondersteunen van een meer 'natuurinclusieve' landbouw. Oplossingen die we verder willen verkennen bij de nadere uitwerking van onderstaande sporen. Bijvoorbeeld door de uitrol van maatregelen in meerdere

agrarische topgebieden voor biodiversiteit, het anticiperen op een verdergaande vergroening van het Europese Landbouwbeleid (GLB) of het realiseren van stimuleringsgebieden voor landschapsversterking en (multifunctionele) bufferzones.

Belangrijke aandachtsvelden hierbij zijn het afronden van het Natuurnetwerk Zeeland, beheer N2000, uitvoeren herstel- en bronmaatregelen PAS, transitie naar een duurzame landbouw met bijbehorend verdienmodel, het bevorderen van kringlopen in de landbouw en landschapsversterking.

Voor landbouw én natuur

Wanneer over landbouw en natuur wordt gesproken wordt nog vaak gedacht in tegenstellingen. Twee burenen met een serieuze burenruzie.

Met het formuleren van de ambitie om te komen tot een gezamenlijke uitvoeringsagenda is het tijd om over tegenstellingen heen te stappen en te focussen op een gezamenlijk belang: een sociaal-economisch gezonde én duurzame landbouw en versterking van de biodiversiteit.

Door de natuurlijke omgeving van een agrarisch bedrijf weer meer als uitgangspunt te nemen in het agrarisch productieproces wordt natuur als het ware een productiefactor voor de landbouw. En dan hebben we het niet alleen over de aanwezigheid van zeldzame soorten of de aantallen weide- of akkervogels in een gebied. Zaken waar een gemiddelde boer niet direct iets aan heeft in zijn bedrijfsvoering.

Toch vormen deze soorten belangrijke graadmeters voor hoe het gesteld is met de natuurlijke omgeving en daarmee de mate waarin deze in staat is een rol te vervullen ten behoeve van het agrarisch bedrijf

Bij biodiversiteit gaat het om veel meer dan alleen de aanwezigheid van bijzondere soorten. Een groot gedeelte van het functioneren van een agrarisch bedrijf is te danken aan de 'basisbiodiversiteit' of functionele agrobiodiversiteit die op dit bedrijf aanwezig is. Zo zorgt de ondergrondse biodiversiteit onder andere voor het vrijmaken van nutriënten, waterinfiltratie en een goede bodemstructuur. Terwijl de bovengrondse biodiversiteit bijdraagt aan gezonde en sterke gewassen.

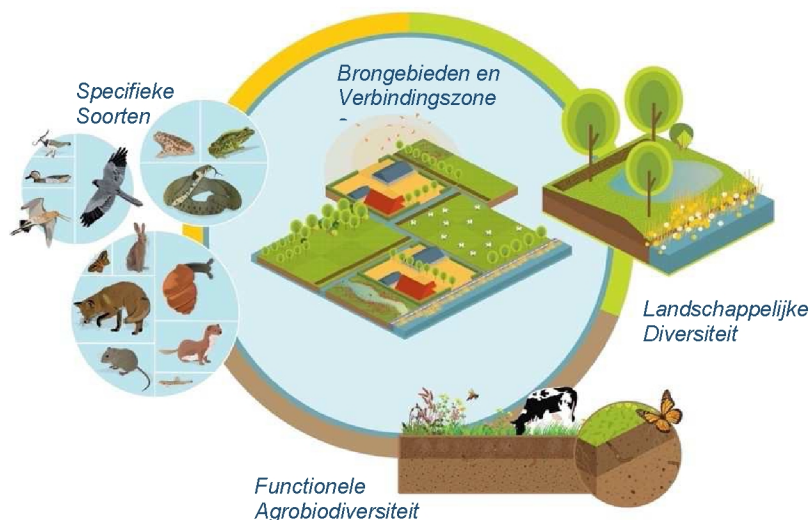
Zowel voor de landbouw als voor de natuur is de veerkracht en gesteldheid van de natuurlijke omgeving dan ook van essentieel belang. Om deze voor beide sectoren te optimaliseren is het van belang om uit te gaan van de samenhang die in het natuurlijk systeem aanwezig is. Binnen dit systeem kunnen 4 pijlers voor de biodiversiteit worden onderscheiden (zie figuur 1). Naast de 'basisbiodiversiteit' of functionele agrobiodiversiteit gaat het om landschappelijke diversiteit, specifieke soorten en brongebieden/verbindingszones.

Alle betrokken partijen in Zeeland willen dan ook: *Met boeren werken aan een oplossing!*

Een oplossing die bijdraagt aan het optimaliseren van de 4 pijlers voor biodiversiteit. Enerzijds omdat hiermee een belangrijke basisvoorwaarde wordt ingevuld die bijdraagt aan een transitie naar een meer duurzame landbouw.

A
v

n de resterende taakstelling

Figuur 1: Samenhangende pijlers biodiversiteit (Bron: LBI)

Een oplossing waarbij partijen gezamenlijk er naar streven om te komen tot meerwaarde op en rond het agrarisch bedrijf. Via een aanpak die (individuele) boeren bovendien in staat stelt om te komen tot maatregelen op het eigen bedrijf op een manier die het best past binnen hun eigen bedrijfsstructuur (zie figuur 2). Maatregelen die bijdragen aan een gezond en robuust verdienmodel voor de agrarische sector.

Figuur 2: Meerwaarde creëren op het agrarisch bedrijf (Bron: Boerenverstand!)

Een aanpak langs 4 sporen...

Op basis van de geschetste aandachtsvelden, de samenhangende pijlers voor biodiversiteit en de behoefte om meerwaarde te creëren op het agrarisch bedrijf om zo te komen tot een robuuster verdienmodel is gekomen tot een viertal sporen als eerste stap om te komen tot een gezamenlijke uitvoeringsagenda voor het landelijk gebied. Als het goed is vormen deze sporen een bevestiging van datgene waar partijen al (deels) mee bezig zijn.

1. Het realiseren van agrarische topgebieden voor biodiversiteit

Vanuit het agrarisch natuurbeheer (ANB) zijn in Zeeland diverse agrarische leefgebieden aangewezen. In een aantal van deze leefgebieden wordt nadrukkelijk ingezet op het in samenhang optimaliseren van de pijlers voor biodiversiteit (functionele agrobiodiversiteit, landschappelijke diversiteit, specifieke soorten en de verbindingszones naar de brongebieden). Op deze manier ontstaan niet alleen topgebieden voor biodiversiteit, maar zal nadrukkelijk ook afstemming en verbinding worden gezocht met de landbouwopgaven in de betreffende gebieden. Het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid, het (zoet) waterbeheer, het stimuleren van (regionale) kringlopen, het verbeteren van de agrarische structuur, het vergroten van de landschappelijke diversiteit en in het verlengde daarvan vormgeven van een voor de agrarische bedrijfsvoering functioneel landschap vormen daarbij belangrijke aandachtspunten.

Een integrale gebiedsbenadering die bij de uitvoering ervan mede wordt ondersteund door de inzet van grond(instrumentarium) en subsidies (o.a. subsidies vanuit het ANB).

De verwachting is dat door een verdere intensivering van de inzet van deze prikkels boeren ook beter in staat zijn om te komen tot de uitvoering van maatregelen. Een aanpak die moet leiden tot het realiseren van Zeeuwse topgebieden voor biodiversiteit, waarbij de hier opgedane kennis en ervaring, na bewezen succes, kan worden gekopieerd naar andere delen van Zeeland.

2. Het ondersteunen van een transitie naar een meer duurzame landbouw

Het grootste deel van Zeeland is gelegen buiten bovengenoemde topgebieden. Ook hier willen we boeren ondersteunen in het zetten van stappen naar een meer duurzame landbouw. Het creëren van meerwaarde door een samenhangende integrale benadering van bodem(vruchtbaarheid), beheer (zoet) water, biodiversiteit en landschap (omgeving) in combinatie met het (kosten) efficiënter (bijv. door het stimuleren van kringlopen of innovatie) boeren.

Een benadering die onder andere nader invulling krijgt door:

- Het ondersteunen van meerdere pilots en het realiseren van projecten, die de voorgestane integrale benadering ondersteunen. Beoogd wordt hiermee kennis en ervaring op te doen die kan worden ingebracht in het kader van de verdere uitwerking van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).
- Het geven van bedrijfsadviezen op maat,
- Het ontwikkelen en uitvoeren van een samenhangend pakket van generieke beleidskaders die de beoogde transitie ondersteunen. Hierbij is onder meer genoemd het ondersteunen van (technische) landbouwinnovaties (bijv. ten aanzien van precisielandbouw), het opstellen van een regionale kringloopagenda, het ondersteunen van de omschakeling naar biologische landbouw en de uitwerking van de onlangs ondertekende Zeeuwse bijenstrategie

3. Het leveren van een bijdrage aan een duurzamere keten van producent tot consument

Met het verbeteren van de natuurlijke omgeving en het versterken van de biodiversiteit wordt een eerste horde genomen naar een meer duurzaam (eind)product. Het versterken van de positie van de Zeeuwse boer in de keten is van belang om te komen tot een betere prijs voor zijn product (meerwaarde in de keten).

Bij een duurzamer (eind)product komt echter veel meer kijken dan alleen het verbeteren van de natuurlijke omgeving of het versterken van de biodiversiteit. Denk bijvoorbeeld aan het sluiten van grondstoffenkringlopen, duurzame logistiek en mobiliteit en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen. Een veelheid aan factoren maakt dat een product duurzamer wordt. Consumenten zijn bereid hier meer voor te betalen wanneer het product dat zij afnemen ook op al deze factoren bewezen duurzamer is. Een betere prijs voor de boer wordt dan ook vooral bepaald door hetgeen waarvoor de consument wenst meer te betalen. Afnemers spelen in op de (veranderende) wensen van de consument en willen een product dat hierop aansluit.

Een aansprekend voorbeeld van het bevorderen van duurzame ketens vormt de groene cirkelbenadering die momenteel voor diverse multinationals wordt ontwikkeld, maar ook kan gedacht worden aan het sluiten van een convenant naar het voorbeeld van FrieslandCampina (melkveehouderij).

4. Continueren inzet voor de brongebieden

Naast het beheer (en herstel) van de Natura 2000-gebieden in Zeeland wordt met het afronden van het Natuurnetwerk Zeeland een belangrijke bijdrage geleverd aan het versterken van de Zeeuwse brongebieden (zijnde NNZ en Natura2000-gebieden)

Bij het afronden van het Natuurnetwerk gaat het niet alleen om het realiseren van de resterende hectares.

Naast het realiseren van de kwantitatieve doelen gaat het ook om de kwalitatieve doelen.

Waar mogelijk zal ook gekeken en geëxperimenteerd worden met (nieuwe) creatieve ideeën, concepten en relaties met de omgeving wanneer dit naar verwachting leidt tot meer effectiviteit en efficiëntie en daarmee een groter kwalitatief doelbereik.

Zo zal rond Natura 2000-gebieden uitwerking worden gegeven aan de ideeën voor het realiseren van bufferzones (o.a. ten aanzien van stikstof) om zo het beheer en herstel van de N2000 gebieden verder te bevorderen. Het ontwikkelen van een bijpassend verdienmodel voor de in deze bufferzones aanwezige landbouwbedrijven is daarbij een belangrijke randvoorwaarde.

Context en governance

Deze notitie vormt een weergave van de gesprekken die de provincie deze zomer heeft gevoerd met betrokken partijen in Zeeland. Dit initiatief is een vervolg op het vaststellen van de Voorjaarsnota en het aannemen van de motie biodiversiteit in Provinciale Staten.

Uit de gesprekken is, weliswaar met verschillende accenten en woordgebruik, het beeld blijven hangen van gedeelde zorgen, kansen en uitdagingen. Uit de gesprekken komt ook de bereidheid naar voren er als Zeeuwse partijen gezamenlijk de Zeeuwse schouders onder te zetten. Dat is ook nodig. Want alleen als partijen gezamenlijk kunnen we de geschetste sporen ook daadwerkelijk worden uitgewerkt tot een gemeenschappelijke uitvoeringsagenda en kunnen doelen gehaald worden.

Met het bespreken en doordenken van deze verkennende notitie willen we:

- Komen tot een gedeelde analyse en aanpak
- Verkennen van draagvlak voor samenwerking aan een gezamenlijke uitvoeringsagenda
- Schetsen van contouren/sporen voor zo'n gezamenlijke uitvoeringsagenda

Daarmee vormt deze notitie een eerste stap. Op 19 september volgt een bestuurlijke bijeenkomst in de Abdij te Middelburg. De gedeputeerden Carla Schönknecht en Jo-Annes de Bat zullen dan uw gastvrouw/gastheer zijn. Tijdens deze bijeenkomst zal moeten blijken in hoeverre deze notitie voldoende basis vormt voor een gezamenlijk vervolg: een opmaat naar een gezamenlijke uitvoeringsagenda.

De totstandkoming van een "Zeeuwse Agenda Toekomst landelijk gebied" staat in de context van de veel bredere landelijke en Europese discussie. Te noemen zijn de totstandkoming van de volgende periode Europees Beleid (GLB), de Omgevingswet en de Nationale Omgevingsvisie, de Landbouwvisie, ontwikkelingen binnen de PAS, de invulling van de Interbestuurlijke Agenda (IPB), een agenda waarmee het Rijk initiatief heeft genomen om de interbestuurlijke samenwerking met partijen te zoeken op een tiental pregnante maatschappelijke opgaven. Vitaal Platteland is één van die tien opgaven.

Maar een Zeeuwse Agenda Toekomst landelijk gebied staat ook in de context van de 'eigen' opgaven, zoals die momenteel voor Zeeland geschetst kunnen worden. De energietransitie, de leefbaarheidsagenda, de klimaatopgave of circulaire economie kennen nadrukkelijk raakvlakken met het landelijk gebied, die bij de verdere invulling en uitwerking van deze agenda om afstemming vragen.